

ADAM MICKIEWICZ'İN ÖLÜMÜNÜN 170. YILDÖNÜMÜ

Bu yıl, 57 yaşında iken 26 kasım 1855'te İstanbul'da hayatını kaybeden Polonya'nın en büyük şairi Adam Mickiewicz'in ölümünün 170. yıldönümüdür.

Aynı zamanda, üç gün sonra 29 Kasım'da, Rus işgali altında bulunan Polonya topraklarında Vatanlarının bağımsızlığı için Polonyalılar tarafından başlatılan 1830-1831 Kasım Ayaklanması'nın ise 195. yıldönümüdür.

Gemi ile 1855 yılının Eylül ayında Paris'ten İstanbul'a gelen milli şairimiz, Osmanlı topraklarında bulunduğu sırada yaklaşık iki haftasını, günümüzde Bulgaristan sınırları içinde yer alan Burgas yakınlarındaki Sultan Çavuşu Michał Czaykowski'nin (Sadık Paşa) yönetimindeki Kazak kampında geçirdi. Rus güçleri tarafından kuşatılmış Varşova Wola'da bulunan ve 6 Eylül 1831 yılında bizzat Polonyalılar tarafından havaya uçurulan tabyayı kahramanca savunan Julian Konstanty Ordon ile bulunduğu yerde beklenmedik bir şekilde karşılaşan milli şair, 1832 yılında yazdığı şiirinde onu „ölümsüzleştirmiştir”. Birçoğumuz bu dizeleri halen hatırlamakta:

Bize ateş etme emri verilmedi. – Topun üzerine çıktım

Ve savaş alanına baktım; iki yüz top gök gürültüsü gibi patlıyordu.

Rus topçu birlikleri uzayıp gidiyordu,

Deniz kıyısı gibi düz, uzun ve uzak; [...]

Karşılarında beyaz, ince ve sivri bir biçimde dikiliyordu

Denizi yarıp geçen bir kaya gibi, Ordon'un Tabyası.

Altı topu vardı sadece; duman çıkaran ve parlayan; [...]

Bazen ışık – duman – bir an sessizlik – yüzlerce gök gürültüsü gibi bir patlama [...]

Tabyayı izledim: – setler, ahşap kazıklarla çevrili savunma duvarları,

Toplarımız ve bir avuç askerimiz, düşman ise kalabalık ordular halinde;

Her şey bir rüya gibi yok oldu. – Geride sadece siyah bir yığın

Şekilsiz toprak – adil toplu bir mezar. [...]

Yüzlerce gömülü ceset ve isimler:

*Peki ya ruhları nerede? Bilmiyorum; ama Ordon'un ruhunun nerede olduğunu
Biliyorum.*

Şair o dizeleri kaleme alırken, Julian Konstanty Ordon'un ruhu hâlâ bu dünyada, yaşamın ortasında varlığını hissettiriyordu. Patlamada ağır yaralanan Ordon, iyileştikten sonra göç ederek 1855 yılında Burgas civarında, Kazak Alayı'nın subayları arasında zamanını geçirdi.

Ordon, Mickiewicz ile karşılaşmasını 31 Ocak 1881 tarihli mektubunda, şairin oğlu Władysław'a şöyle anlatıyor: Burgas'ta bulunduğunu öğrendiğimde – haber vermeden çadırına gittim ve kendimi tanıttım: „Ben Ordon, öteki dünyaya uğurladığınız kişi”. Gülümsedi ve sarıldık¹.

O ünlü Mickiewicz şiirinde, Türk vurgusuna da rastlanmaktadır. Şair, dizelerinin bir kısmını Polonya halkının yaşadığı musibetlerin sorumlusu - Rus çarına ayırmıştır. Onlardan birinde şöyle yazıyor:

Güçlü, Tanrı gibi kudretli, şeytan kadar hain,

Balkanların ötesindeki Türkler senin bronz korkarken,

Paris elçilisi senin ayaklarını öperken, –

Sadece Varşova senin kudretinle alay ediyor

¹ Alıntı için bkz.: D. Świerczyńska, Mickiewicz'in Burgas'taki Konaklamasına Dair Unutulmuş Anlatılar, 'Edebiyat Güncesi', 1990, sayı 81/4.

İlginç bir ayrıntı olarak – 2013 yılında Varşova’da Ordon tabyasının bulunduğu bölgenin bir kısmında yürütülen arkeolojik kazılarda, büyük ölçüde Rus askerlerine ait kalıntıların yer aldığı bir toplu mezar gün yüzüne çıkarılmıştır.

Ek olarak, Michał Czaykowski (Sadık Paşa) Kasım Ayaklanması’na da katılmış olup öte yandan, ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Fransa’da sürgünde yaşayan Polonya Ulusal Hükümeti Başkanı Prens Adam Czartoryski, Türk topraklarında bir Polonya köyü olan Adampol/Polonezköy’ü kurarak boyunduruk altındaki vatanlarından kaçan mültecilere güvenli bir sığınak ve yeni bir yuva sunmuştur.

Mickiewicz Kazak kampında Sadık Paşa'nın gelecekteki iki müstakbel damadını da tanımıştır: “Burgaz Kampında Avdan Dönüş, Kasım 1855” adlı çizimi yapan mühendis ve ressam Yüzbaşı Piotr Suchodolski (Mickiewicz ve Çaykovski'nin figürlerinin bulunduğu), 1858 yılında Çaykovski'nin büyük kızı Karolina ile; şairin, Prens Adam Czartoryski'ye yazdığı mektupta ondan sıcak bir dille bahsettiği Kazak Kolordusu'nun başhekimisi Yarbay Rudolf Gutowski (aynı zamanda 1830/1831 yıllarında ayaklanmacı), 1862 yılında Çaykowski'nin küçük kızı Michalina ile evlenmiştir.

Mickiewicz'in hayatını kaybettiği ahşap ev, bilindiği üzere, 1877 yılında yanmış; bunun üzerine, tanınmış İstanbul’da iş insanı olan Henryk Groppler’in desteği ve sağladığı kaynaklar ile Józef Ratyński tarafından satın alınarak arsa üzerinde, aslına uygun tuğladan bir yapı inşa edilmiştir.

17 Ağustos 1909’da, Jön Türklerin “İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin” çabalarıyla, Polonyalı şairi anmak üzere bronz bir plaket yerleştirilmiş olup, ayrıca Tadeusz Gąsztoń’un² öncülüğünde Cemiyet tarafından görkemli bir tören düzenlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Varşova haftalık dergilerine uzun yıllar boyunca muhabirlik yapan Dr. Jan Fruziński (röportajlarını Dr. Fruziński-Bey ya da Dr. Fruziński-Effendi imzasıyla da yayımlardı)³, söz konusu töreni ilgi çekici

² Tadeusz Gąsztoń (Seffendin Bey), son derece ilgi çekici bir şahsiyetti; 1907 yılında İstanbul’a geldi. 1919’da İstanbul’daki ilk Polonya temsilciliğinde sekreter olarak görev aldı, ardından Ankara’daki Polonya Büyükelçiliği’nde memur olarak çalıştı. 1936 yılında İstanbul’da hayata veda etti. ve Mezarı, Feriköy Mezarlığı’nda bulunmaktadır.

³ Fruziński, kendisini „Atlantik’in ötesinde yaşayan Polonyalıların temsilcisi ve *Dünya* gazetesinin muhabiri’ olarak tanımlasa da, kaleminden çıkan yazılar başka Polonya haftalıklarında da yayımlanıyordu.

ve canlı bir betimleme ile bize „Dünya” (Sayı 35, 28 Ağustos 1909) adlı Varşova dergisinde bırakmıştır.

Polonyalılar için büyük önem taşıyan bu olaya dair daha kısa bir haber 4 Eylül 1909 tarihli Resimli Haftalık dergisinde de yer almıştır; ayrıca Tadeusz Gasztowtt’a dair Dr. Paulina D. Dominik’in⁴ kaleme aldığı biyografide de konuya ilişkin ilginç bilgilere de rastlamaktayız.

Bu yazı, Dr. Fruziński'nin röportajına dayandırılacak olup, ayrıca diğer iki ayrı yayından da eklemeler yapılacaktır.

Tören, Pera’daki Aziz Maria Draperis Kilisesi’nde (o dönemde kilisenin ana sunağında, İstanbul’da bulunan eski Polonya Büyükelçiliği şapelinden getirilen Częstochowalı Meryem Ana’nın tablosu asılı bulunmaktaydı) „çok sayıda din adamının eşliğinde” Polonyalı Fransisken Rahip o. Mikołaj Kiefer’in yönetiminde, Adam Mickiewicz’in ruhu ve Kırım Savaşı’nda yaşamını yitiren tüm Polonyalılar için düzenlenen cenaze ayini ile başlar.

Tapınağın ortasına, Polonya ve Türk sancaklarıyla süslenmiş, Polonya bayrağıyla örtülü yüksek bir cenaze sunağı yerleştirilmiş (sunağın üzerinde –erguvan rengi zeminde – beyaz kartal ile hilal ve yıldız işlenmiştir). Dr. Fruziński’nin yazdığına göre, bu bayrak, Sultan III. Ahmed tarafından, buraya XII. Karl ve Hetman Mazepa⁵ ile gelen ilk Polonya göçmenlerine hediye edilmiş; ve tüm savaşlarda ‘taburlarının önünde taşınmıştır.’ [Burada muhtemelen, günümüzde Varşova Ulusal Müzesi’nde korunan, Sadık Paşa’nın Kazak alaylarının sancaklarından söz edilmektedir].

Dini tören sırasında amatör bir koro, Perosi’nin⁶ güzel bir ayininin yanı sıra ‘Tanrım, Polonya’yı koru’ ile ‘Yangınların Dumanıyla’ adlı Polonya ilahilerini icra ettiler.

Kilise tıka basa dolu idi; Dr. Fruziński’nin ifadesiyle, ‘adeta boğuluyorduk’. Törene İstanbul'daki Polonya diasporası ve Adampol'den "yıpranmış ellerinde

⁴ Dominik Paulina D., Lehistan’dan Bir Genç Türk: Seyfeddin Thaddée Gasztowtt (1881-1936) ve 1908 Sonrası Genç Türk Devrimi Döneminde Polonya’nın Bağımsızlığı, İstanbul, Orient-Institut Istanbul, 7 Ocak 2022 (<https://www.oiiist.org/a-young-turk-from-lehistan>). Bu bilgiler, Gasztowtt’un hayatını anlatan Türkçe Wikipedia sayfasında da yer almaktadır. Kuşkusuz, Türk basını da bu konuya değinmiştir.

⁵ 8 Temmuz 1709’da Poltava’da Rus ordularına karşı yenilginin ardından, İsveç Kralı XII. Karl ve Kazak hetmanı İvan Mazepa, Türkiye’ye sığındılar.”

⁶ Lorenzo Perosi, İtalyan din adamı ve besteci.

dalgalandan bayraklarla eksiksiz katılan Polonyalı köylülerin” dışında önemli şahsiyetler de yerlerini almışlardır: Osmanlı İmparatorluğu’nun son halifesi II. Abdülmecid (1922–1924); Zât-ı Şahane Sultan’ın temsilcisi – padişahın özel yaveri Binbaşı Remzi Bey; Polonyalıların dostu, Hazret-i Şehzade Prens Mecid Efendi; Mısır Hidivi’nin temsilcisi Fazıl Bey; ünlü oryantalist ve Osmanlı Adalet Bakanı danışmanı Dr. Leon Ostrorog; Tadeusz Gasztowtt; Osmanlı hizmetindeki eski Polonya Tugayının eski Kurmay Hekimi Dr. med. von Obermayer; Senato, Parlamento ve Harb ile Maarif Bakanlıkları temsilcileri, Kırım Savaşı gazileri; Generaller: Mehmed Tevfik, Rifat ve Şükrü Paşalar; ayrıca (Cezayir Emiri Abdülkader’in oğlu) General Abdurrahman Paşa; (Dağıstan Emiri Şamil’in torunu) Ziya Ahmed Bey; (Kırım’ın son hanının büyük torunu) Mustafa Hasan Bey; Girit Komitesi temsilcisi Celal Nuri Bey; Jön Türkler’in İttihat ve Terakki Cemiyeti’nden delegeler Dr. Nazım Bey ve Dr. Rıza Tevfik Bey; Şii din adamı Seyyid Yahya eşliğinde çok sayıda İran Ulusal Birliği temsilcileri; ünlü İbrani bilim adamı, Dünya Siyonist Kongresi Genel Sekreteri Dr. Nahum Sokolow; Rus Müslümanları Genel Derneği üyeleri; Saray Lejyon Muhafız komutanı Halil Bey; üst düzey Müslüman din adamları ve daha birçok seçkin isim orada bulunmaktaydı.

Notre Dame de Lourdes Cemaatine bağlı Gürcü rahiplerce (Latin ve Doğu ayinlerine göre) Requiem ağıt ilahisini okuduktan sonra koro ‘Polonya henüz yok olmadı’ ilahisini söylemeye başladı. Ardından cemaat kiliseden çıkarak bir alay oluşturdu; alayın en önünde Adampol sakinleri Polonya ve Türk bayraklarını taşıyordu.

Mickiewicz’in vefat ettiği ve yeniden inşa edilen evin önünde, alay Paris’ten gelen evin o dönemdeki sahibi Dr. Marcin Ratyński (Józef’in oğlu) tarafından karşılandı; ardından ‘İttihat ve Terakki Cemiyeti’ adına Selahaddin Bey bir konuşma yaptı. Polonya’nın paylaşılmasını ‘hakaret’ olarak nitelendirdiğini ve Osmanlı İmparatorluğu’nun bunu asla kabul etmediğini vurguladı; Cemiyet’in Polonya’nın bağımsızlığına⁷ verdiği güçlü desteği törende bulunanlara ilettikten sonra Mickiewicz’in faaliyetlerini ve Osmanlı yönetimine sağladığı hizmetleri „övgü dolu sözlerle” dile getirdi. Bir sonraki konuşmacı, tanınmış Osmanlı alimi ve parlamentoda milletvekili olan ulema Mustafa Asım Efendi idi; onu, Fransız dilinde konuşma yapan Tadeusz Gasztowtt, sözlerine Cemiyet’e’ teşekkürlerini

⁷ Elbette, bu sözlerini Rus işgali altında bulunan Polonya topraklarında yayımlanan ‘Dünya’ ve ‘Resimli Haftalık’ gazeteleri yayımlayamazdı.”

sunarak başladı ve ardından Mickiewicz'in sözlerinden yola çıkarak konuşmasını sürdürdü.

Ve sonra yerel imam kurban duasını etti ve Müslüman geleneğine uygun olarak, boynunda erguvan renkli kurdele olan güzel bir siyah koç kurban edilerek eti yoksullara dağıtıldı.

O sırada örtü, levhadan süzüldü ve meydana coşku dolu bir haykırış sardı: „Yaşasın Lehistan! Yaşasın Osmanlı!”

Levhadaki yazı (Türkçe) şöyleydi: „Polonyalı şair ve büyük vatansever, Türklerin dostu, Adam Mickiewicz. İttihat ve Terakki Cemiyeti, 10 Temmuz 1909.”⁸.

Törenin sonunda, aralarında Henryk Sienkiewicz⁹, Maria Konopnicka ve Kraków'daki Jagiellonian Üniversitesi'nden Profesör Kont Stanisław Tarnowski'nin¹⁰ de bulunduğu kişilerden ve çeşitli Polonya bilim derneklerinden gönderilen çok sayıda telgraf okundu.

Kasım 2025

Jolanta Adamska

Jolanta Adamska, tarihçi ve eski Polonya Hükümeti adına Adampol'deki ulusal anıt ve hatıra yerlerinin bakımından sorumlu Eski Mücadele ve Şehitleri Koruma Konseyi'nin Yabancı İlişkiler Bölüm Başkanı, *Adampol/Polonezköy Zofia Ryży Anı Evi*, *Adampol Mezarlığı ve Adampol/Polonezköy'deki Meryem Ana Częstochowska Kilisesi* ile *Aziz August Czartoryski* konulu broşürlerin yazarıdır; bu broşürler Türk diline de çevrilmiştir. 2012 yılında, Polonya Dışişleri Bakanı tarafından, Adampol/Polonezköy'ün tarihinin yıllar boyunca yaşatılması ve burada bulunan tarihi ve kültürel eserlerin korunmasına yönelik gösterdiği emek ve gösterdiği çabalar vesilesiyle Polonya-Türkiye arasındaki dostane ilişkilerin güçlenmesine ve Türkiye'de Polonya ulusal mirasının korunmasına ilişkin olağanüstü katkılarından ötürü 'Bene Merito' Onur Madalyası'na layık görüldü.

⁸ Bu levha günümüzde artık mevcut değildir.

⁹ Henryk Sienkiewicz, 1885 yılında İstanbul'a gelerek Henryk Groppler'in evinde misafir olarak ağırlandı.

¹⁰ Profesör Stanisław Tarnowski, 1871 yılında Mickiewicz'in oğlundan şairin en ünlü eseri Pan Tadeusz'un el yazmasını satın aldı.